

Car c'est entre autre dans ce sentiment d'humiliation historique comme l'a décrit Bertrand Badie, dans son ouvrage *Le temps des humiliés*, paru en 2014, que le relativisme culturel va puiser une partie de son argumentaire. C'est sur le manque de considération, ou le sentiment d'un manque de considération de la part de certaines communautés, d'un rabaissement subi, que le discours du relativisme culturel s'est aussi construit, comme une remise en cause du système international et par conséquent du système de valeurs véhiculées par ce dernier.

Le « relativisme culturel » est un concept né de l'anthropologie, qui a fait l'objet de longs débats depuis 1947. Il part de l'idée que toutes les cultures ont la même valeur. S'il est vrai que la culture de chaque être humain est une composante identitaire importante, on ne peut toutefois enfermer l'individu dans sa communauté. Car la question induite dans la défense du relativisme culturel, porte aussi sur le relativisme de la dignité humaine, peut – on considérer que cette dernière n'est pas vécue de la même manière selon que l'on est Chinois, Indien maya ou français ? Le danger comme l'a exprimé Gérard Fellous est que le « droit à la différence » glisse juridiquement vers une « différence des droits ».

Conclusion :

Malgré la place de plus en plus importante donnée à la diversité culturelle, au dialogue interculturel pour garantir le respect des droits fondamentaux de l'homme, qui doit reposer sur la reconnaissance de l'autre dans sa différence et son unicité, des doutes subsistent sur la finalité des valeurs prônées par les humanistes aujourd'hui, dont l'action est portée par de nombreuses ONG internationales. Ce questionnement issu de la symbolique à l'œuvre dans le discours des humanistes et aussi un questionnement autour du fonctionnement du système international et de la place des ONG internationales.

Л. М. Герасіна¹

СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ І РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА

Глобалізаційні процеси цивілізації мають давні коріння і сходять до епохи античності, коли Олександр Македонський завойовував світ, а Римська імперія утверджувала свою гегемонію у Середземномор'ї. Світовий політичний процес має також сучасний вимір, як *інтегрований глобальний про-*

¹ Доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

цес, що відображає різнопланову діяльність суверенних держав та інших легітимних органів, рухів та організацій світового (чи континентального) масштабу. Отже – це консолідована політична діяльність усіх суб'єктів-учасників міжнародних відносин, яка має найсуттєвішою рисою поєднання зусиль людства в основних сферах його буття.

Концептуальні засади світового політичного процесу містяться в теорії «світосистемного аналізу» І. Валлерстайна і Й. Галлунга; саме вони запровадили до наукового обігу нові поняття «світо – політики» і «світо – економіки». Відповідно до цієї теорії, світовий політичний процес та його еволюція є функцією гетерогенної мега-системи, якій властиві політична й економічна неоднорідність складових елементів та їх діалектична, мультиполярна взаємозалежність. Сучасне розуміння тренду глобалізації безперечно пов'язане зі створенням транснаціональних систем і форматів (в економіці, фінансах, науці тощо) та забезпечує домінування капіталу й інформаційної свободи над національними інтересами (особливо у т.зв. «незахідних» країнах).

У перебігу світового політичного процесу беруть участь майже двісті суверенних держав, а до його подій залучені мільярди людей. Нині майже завершився перехід від біполярного до багатопольярного світу, при відносному збереженні домінуючих позицій Сполучених Штатів Америки. Значно підвищилась керованість світової політики, хоча в ній відбувається складний двоєдиний процес глобалізації політичних та економічних зв'язків. Досить домінантними стали проблеми зміцнення глобальної безпеки перед викликами міжнародного тероризму, та спроби усунення феномену війни із життя людства.

Світовій політичній сфері також властиві тенденції до демократизації основних галузей життєдіяльності держав, зростання міжнародної ролі представницьких сил і рухів, безпосередньо людини у світовій політиці. Тому світовий політичний процес доцільно уявляти, як сукупну діяльність акторів світової політики і суб'єктів міжнародного права (держав та урядів, міжурядових союзів і неурядових світових організацій), спрямовану на вироблення механізмів узгодження та збалансування їхніх інтересів, вирішення проблем виживання і прогресу людства, відвернення війн та розв'язання глобальних і регіональних конфліктів, створення справедливого порядку у світі.

Змістовно глобальна політика характеризується тим, що не знає формальних бар'єрів, вона легко долає державні кордони і здатна впливати на організовані спільноти людей у будь-якому місці планети. Політична специ-

фіка глобалізації полягає в очевидному послабленні національних держав, скороченні їхнього суверенітету; тому сьогодні жодна країна світу не має повної реальної незалежності. Ці процеси тісно пов'язані з централізацією світової влади, її суб'єктів управління. Почасти це відбувається тому, що сучасні держави дедалі більше повноважень делегують впливовим міжнародним організаціям, таким як – ООН, СОТ, ЄС, МВФ, НАТО. Інший чинник полягає в тому, що через обмеження державного втручання в економіку і дерегуляцію бізнесу зростає політико – економічний вплив, насамперед, великих транснаціональних корпорацій. А в наслідок зростання міграції людей і вільне переміщення капіталів за кордон також зменшується обсяг влади урядів щодо своїх громадян.

Глобальні проблеми розвитку світового політичного процесу в наш час переважно вирішуються двома «клубами» – Великою сімкою (G 7) і Великою двадцяткою (G 20), а також Давоським Форумом, БРІК та іншими, до сфери впливу яких входять здебільше політико-економічні питання. Як відомо, ці світополітичні й макроекономічні структури не формалізовані згідно міжнародного права, але значущість їх у світовій політиці постійно зростає. На своїх форумах представники держав-членів («світових і регіональних лідерів») обговорюють та узгоджують позиції з реалізації політико – економічних процесів у світі. Цей формат, що не дуже обтяжений юридичними зобов'язаннями, дозволяє провідним акторам гнучко виробляти нові механізми «балансу інтересів» різних країн та консолідації їх зусиль у протистоянні глобальним викликам сучасності.

Державно-політичні інституції, міжнародні організації, соціальні спільноти та впливові політики, що мають міжнародний авторитет, дієво визначають зміст світового політичного процесу, який розгортається на регіональному та глобальному рівнях, і відбивається на терені окремих країн. В аспекті реальної політики, світові процеси спрямовані: на вирішення глобальних питань війни і миру; загальну безпеку людства і захист прав людини; охорону довкілля і справедливий розподіл ресурсів виживання; боротьбу з міжнародним тероризмом і злочинністю; подолання відсталості, злиднів і голоду на «світовій околиці»; запобігання небезпечним хворобам, епідеміям і пандеміям тощо.

Головною специфікою сучасного світового політичного процесу є одночасна дія двох суперечливих тенденцій – *консолідації* (до об'єднання) і *дезінтеграції* (до розмежування). Тенденція консолідації проявляє себе у процесі формування масиву світових продуктивних сил, інтернаціоналізації економічної діяльності в масштабах регіонів і цілого світу, у стрімкому роз-

витку НТР та інтеграції різних виробничих і невиробничих факторів, у прогресі сфер інформатизації та управління макроекономічними і технологічними інноваціями.

Друга тенденція (дезінтеграції) характеризується відцентровими процесами, обумовленими одночасним існуванням на планеті народів і держав, які перебувають на різних стадіях цивілізаційного чи формаційного розвитку. Вони прагнуть розмежування через величезні відмінності в культурі та релігії, у рівні добробуту, освіти, медичного забезпечення і зайнятості, через проблеми політико-правового розвитку, національно-етнічні розбіжності тощо. Такі чинники є історично дезінтеграційними, вони неминуче породжують відчуженість між людьми, недовіру між державами і, як наслідок – суперечки, конфлікти, війни.

Останні роки ХХІ ст. позначені тим, що процеси світової політики в цілому невинно змінюються. Так, з одного боку – в світогосподарських і політичних зв'язках зберігаються риси дезінтеграції, навіть економіко-політичної ізоляції деяких міжнародних суб'єктів (держави-агресори, автаркії); помітно зростає розрив в економічному розвитку багатьох країн. Але з іншого – на світовий політичний процес впливають дедалі потужніші інтеграційні тенденції: глобалізація економіки, політики (напр., розповсюдження практик демократії), інформації, гуманітарної сфери, захисту прав і свобод людини; зокрема, все динамічніше розвивається світовий ринок ресурсів, енергетики, продукції, послуг і робітничої сили, революційно крокує науково – технічний прогрес та ін.

Водночас, специфіка світового політичного процесу полягає в тому, що тут не існує єдиного легітимного «центра примусу» з відповідною політико-правовою компетенцією, тобто такого джерела влади, яке б мало беззаперечний авторитет серед усіх суб'єктів міжнародних зв'язків. Відповідно, як окрема галузь політико-правових відносин сфера світової політики регулюється конгломератом різних норм: міжнародно-правових, політико-історичних, церемоніально-ділових, морально-етичних і, навіть – звичаєвих (традиційних) та ін.

Зміст світової політичного процесу неможливо розкрити поза розумінням *національного інтересу*, що визначає зовнішню діяльність будь-якої держави. Актуалізується питання: що спонукає держави до певних кроків на міжнародній арені; заради чого вони вступають у взаємовідносини з іншими країнами? У політиці завжди присутні групові або загальнозначущі інтереси, а в міжнародній, світовій політиці – здебільше національні інтереси. Якщо суспільні потреби полягають у гарантуванні громадської безпеки

та гідних умов розвитку країни; то національний інтерес – це усвідомлення і відображення в діяльності політичних еліт (лідерів) корінних потреб суверенної держави, її національної безпеки і самозбереження політичної нації.

У цьому контексті досить вагомою постає проблема «балансу сил та інтересів», що є важливим чинником стабільності (або нестабільності) світової політики. Її актуальність зростає тому, що у світовій політиці відсутня постійна ієрархія суб'єктів (тобто немає «центральної влади»), але присутня велика кількість суверенітетів, які хоч і не рівні, однак рівноправні; відтак не визнають над собою іншої вищої влади. Саме це і спричиняє відсутність стабільності. Колишній держсекретар США Г. Кіссінджер зазначав, що в міжнародній системі, для якої характерно наявність п'яти-шести великих держав і численних менших держав, порядок переважно має виникати (як у минулі століття) на ґрунті примирення і балансування суперницьких національних інтересів.

Отже, світовий політичний процес сучасності характеризує:

- складна сукупність цивілізаційних, транснаціональних і периферійних, регіональних, національних і локальних, етнополітичних процесів;
- ціннісне різноманіття політичного розвитку; зростання досвіду, напрямків і форм міжнародної співпраці;
- висунення на перший план світової політики глобальних проблем (викликів) існування людської цивілізації;
- зростання в системі загальнолюдських цінностей ролі особистості, прав, свобод і життєвих інтересів людини;
- багатоманітність соціально-політичних сил, засобів, форм і методів реалізації світової політики; наявність умовно координуючого центру, функції якого відіграє Організація Об'єднаних Націй;
- продуктивна взаємодія країн «Великої сімки», Євросоюзу; діяльність вагомих міжнародних інституцій – МВФ, СОТ, НАТО, ЮНЕСКО та інших;
- складнощі взаємодії між широким колом суб'єктів світової політики; суперечливі тенденції руху до «багатополюсного» (або «однопольного») світу; колізії відносин між провідними світовими центрами (США, Західна Європа, Росія, Китай, Японія, «нові індустріальні країни»);
- протиріччя між країнами і народами на ґрунті т.зв. «конфлікту цивілізацій» (західної, східної, ісламської, християнської, слов'янської та ін.);
- суперечливість способів реалізації світових процесів: спадкоємності та інновацій, визначеності чи непередбачуваності, упорядкованості й стихійності; переплетіння революційних та еволюційних тенденцій.

У той же час, провідним критерієм прогресу в світовому політичному процесі є рух народів і держав шляхом демократизації («четверта хвиля»

модернізації). Еволюція будь-якого цивілізованого соціуму веде до формування демократичного громадянського суспільства, яке прагне розбудови правової, соціальної держави з політичним плюралізмом, реальними економічними, політичними і соціальними правами і свободами, із розподілом державної влади, потужним місцевим самоврядуванням, з розвинутою національною культурою, високим рівнем добробуту і соціального захисту населення.

Література:

1. Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – С. 534–536, 644–647.
2. Huntzinger, J. Introduction aux relations Internationales. – Paris, 1987. – 190 p.
3. Енгибарян, Р. В. Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции / Р. В. Енгибарян. – М.: Норма, 2007. – 496 с.
4. Бауман, З. Глобалізація: наслідки для людини і суспільства / Зигмунт Бауман; пер. з англ.: І. В. Андрущенко. – К.: Києво – Могилянська академія, 2008. – 109 с.

О. Р. Дашковська¹

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Із середини 80 – х років ХХ століття Європейський Союз визнав пріоритетність політики рівних можливостей чоловіків і жінок, про що свідчить періодичне затвердження Програм ЄС щодо забезпечення стандартів гендерної рівності в Європейському союзі з обов'язковим контролюванням з боку Ради Міністрів Європи і Європейського Парламенту за їх виконанням.

Загальні засади гендерної політики Європейського Союзу сформульовано в «Дорожньому атласі рівності чоловіків та жінок», що передбачає:

1. Досягнення рівної економічної незалежності чоловіків та жінок: скорочення відмінності в оплаті праці, розвиток жіночого підприємництва, соціальний захист та запобігання бідності;

¹ Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.